

VÝVOJ SVÁTKOVÉHO PRÁVA OD VZNIKU ČSR PO SOUČASNOST

RADOVAN SUCHÁNEK

I.

Ministerský rada ministerstva vnitra Dr. Vratislav Kalousek psal v roce 1935 do Slovníku veřejného práva československého, že „svátky jsou institucí původu náboženského, hlavně křesťanského“. Uvádí, že historickým vývojem nabýly dvojí funkce: jednak náboženské, projevující se v povinné účasti na bohoslužebných obřadech, jednak sociální, spočívající v klidu práce v tyto dny. Při náboženské funkci hovořil o svěcení, při funkci sociální o slavení svátků.^{1/}

Kalousek rozlišuje užívání slova svátky ve smyslu širším, tj. zahrnuje do nich podle církevního práva i neděle, a ve smyslu užším, tj. ostatní svátky vyjma nedělí. V mém příspěvku se budu věnovat svátkům v posléze uvedeném významu.

V historickém vývoji naší státnosti uznával nejprve stát svátky církevní za svátky vlastní, resp. recipoval předpisy církevního práva církve římsko-katolické do práva státního. Pokud předpisy světského (státního) práva mluvily o svátcích, jen zřídka v nich bylo též řečeno, které dni se tím vlastně rozumějí.

Jednotlivé církevní svátky stanovili papežové. Již roku 1753 se císařovna Marie Terezie obrátila na papeže Benedikta XXIV. a později i na papeže Klimenta XIV. s žádostmi o zrušení některých svátků. V obou případech byla úspěšná.^{1a/} Svátky stanovené papežem Klimentem XIV. v roce 1771, který snížil jejich počet na 16, byly recipovány a výslovně vyjmenovány v §44 nařízení ministra spravedlnosti z 5. 5. 1897 č. 112/1897 ř. z., kterým nový řád jednací pro soudy první a druhé stoliče se vydává. Jako svátky měly podle tohoto právního předpisu platit:^{2/} 1. a 6. leden, hromnice, zvěstování P. Marie, nanebevstoupení Páně, pondělí velikonoční a svatodušní, svátek božího těla, svatého Petra a Pavla, nanebevzetí P. Marie, narození P. Marie, všech svatých a početí P. Marie dle kalendáře římsko-katolického, den 26. prosince, den zemského patrona. Kromě toho pro každý soud platily pod-

^{1/} Slovník veřejného práva československého, str. 791.

^{1a/} Eva Melmuková: Patent zvaný toleranční, Mladá fronta, Praha 1999.

^{2/} Názvy jednotlivých svátků jsou v tomto příspěvku uváděny vždy podle pravopisu, kterého užívala příslušná právní norma.

le jednacního řádu za svátky ony náboženské dny sváteční, ve kterých dle obyčeje v místě soudu ustává výdělková činnost. Tato poslední skupina svátků byla stanovena a vyhlášena prezidentem vrchního zemského soudu pro jednotlivé díly jeho obvodu. Ke svátkům se podle tohoto právního předpisu nepočítaly neděle a den vánoční, tj. 25. prosince, v nichž soudní služba „odpočívala“.

Novou úpravu církevních svátků provedl papež Pius X. v roce 1911, kdy snížil jejich počet na polovinu, a v roce 1917, kdy za svátky, ve kterých se nařizovala věřícím účast na mši svaté, klid služební práce, soudních jednání a veřejných obchodů, prohlásil Codex iuris canonici kromě nedělí tyto dny: Narození, Obřezání, Zjevení a Nanebevstoupení Páně, Božího Těla, Početí a Nanebevzetí Panny Marie, Sv. Josefa, Sv. apoštolů Petra a Pavla a Všech Svatých.

II.

Obsah pojmu svátek nebyl u nás již za Rakouska-Uherska přesně právně vymezen, resp. právní úprava byla v tomto ohledu jen partikulární. Po vzniku Československa byla tato úprava převzata tzv. recepční normou – ustanovením čl. 2 zákona ze dne 28. října 1918, o zřízení samostatného státu československého, č. 11 Sb. z. a n. Skutečnost vzniku právního dualismu v novém státě se projevila i v podobě svátkového práva v historických zemích a na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Z předpisů platných v Čechách, na Moravě a ve Slezsku po vzniku ČSR je třeba zmínit zejména zákon z 25. května 1868 č. 49/1868 ř. z., kterým se upravují mezikonfesní poměry státních občanů v něm uvedených vztazích. Ustanovení čl. 13 tohoto zákona stanovilo, že nikdo nemůže být nucen, aby se ve svátečních a slavnostních dnech jemu cizí církve nebo náboženské společnosti zdržel práce. O nedělích však během bohoslužby měla být zastavena každá veřejná práce, nebyla-li naléhavě nutná. Dále muselo být o svátcích kterékoliv církve nebo náboženské společnosti během hlavní bohoslužby zanecháno v blízkosti „domu Božího“ všeho, co by mohlo mít za následek rušení nebo překážení náboženské slavnosti. Totéž platilo při obvyklých slavnostních procesích na náměstích a ulicích, kterými se průvod ubíral.

Čl. 14 téhož zákona stanovil zákaz nutit jakoukoli náboženskou obec, aby se zdržela zvonění zvonů ve dnech, v nichž se nemá zvonit podle předpisů jiné církve nebo náboženské společnosti.

Ustanovení čl. 13 rakouského mezikonfesního zákona bylo nejprve výslovně ponecháno v platnosti zákonem č. 65/1925 Sb. z. a n., o svátcích a památných dnech republiky Československé a poté – ještě téhož měsíce – byl obsah obou uvedených článků převzat v téměř doslovném znění do §11 a §12 zákona č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání, který zákon č. 49/1868 ř. z. zrušil. Též poválečný zákon č. 248/1946 Sb. z. a n., o úpravě svátkového práva výslovně konstatoval, že ustanovení §11 prvorepublikového interkonfesního zákona zůstávají nedotčena. Zákon č. 93/1951 Sb., o státním svátku, o dnech pra-

covního klidu a o památných a významných dnech, prohlásil generální derogiční klausulí v § 7, že se zrušují „všechny dosavadní předpisy v oboru svátkového práva“. Byl tak nepochybně zrušen též zákon č. 248/1946 Sb. z. a n., výslovně ponechávající do té doby v platnosti § 11 interkonfesního zákona z roku 1925.^{3/}

Z dalších rakouských předpisů převzatých po vzniku ČSR a týkajících se též svátků je možno zmínit ještě § 75 živnostenského řádu ve znění jeho novely č. 22/1885 ř. z., podle kterého bylo při příležitosti vydání předpisů o nočním klidu stanoveno, že ve svátky má být pomocným pracovníkům ponechán volný čas k návštěvě dopoledních služeb božích.

Rovněž zákon č. 156/1902 ř. z., kterým se upravují pracovní poměry dělníků zaměstnaných při režijních stavbách železnic a v jejich pomocných ústavech, stanovil v §14, že o velkých svátcích, které budou označeny „způsobem nařizovacím“ podle jednotlivých vyznání, je poskytnut dělníkům, přihlížejíc k příslušnému vyznání čas potřebný pro to, aby se mohli zúčastnit na ranní bohoslužbě.

Podle výše uvedeného jednacího řádu pro soudy z r. 1897, mělo být o svátcích na soudech jednáno jen při nebezpečí průtahů. Soudní jednání všeho druhu, včetně ústního líčení, sice mohla být platně zahájena a strany, svědci nebo znalci mohli být k takovým líčením nebo k výslechům platně před soud předvoláváni, avšak při nařizování jednání a při jiných předvoláních k soudu mělo být, pokud bylo náboženské vyznání účastníků soudci známo, pečlivě dbáno toho, aby nikdo o velkých náboženských svátečních dnech svého vyznání nebyl nucen dostavit se k soudu. Prezidenti vrchních zemských soudů měli za tím účelem na základě jim dodaných přehledů od ministerstva spravedlnosti sdělit soudům seznam nejdůležitějších svátků náboženských vyznání, která se v jejich obvodu vyskytují „obzvláště zhusta“.

Úprava svátků platná pro soudní správu byla výslovně převzata i pro správu poštovní nařízením ministra obchodu č. 317/1916 ř. z., jímž se vydává nový poštovní řád. V ustanovení § 7 o úředních hodinách se v písm. b) mj. stanovilo, že v poštovní dopravě se pokládají za svátky tytéž dni, které jsou také svátky pro soud, v jehož obvodu je poštovní úřad.

Pro ostatní úřady ovšem zvláštní předpisy vydány nebyly a – jak uvádí Kalousek^{4/} – mlčky byly většinou převzaty svátky uznávané soudy.

III.

Na území ČSR náležejícímu dříve k Uhrám byla úprava svátků obdobná s tím, že uherské právo zavedlo dva svátky zvláštními zákony: zák. čl. XIII/1891, o nedělním klidu v živnostech, zakotvil svátek sv. Štěpána 20. srpna, který kladl na roveň nedělím a zák. čl. V/1898, kterým byl stanoven národní svátek 11. dubna na paměť sankcionování zákona o nezávislosti Uher z roku 1848, jako svátek rázu ryze politického. Lze souhlasit s Kalouskem,^{5/} že tento svátek 11.

^{3/} Pozoruhodné je, že zákon o vzájemných poměrech náboženských vyznání z roku 1925 byl pak jako celek znovu *expressis verbis* zrušen v posledním roce existence československé federace, ovšem jen s platností pro území České republiky. Stalo se tak zákonem ČNR č. 165/1992 Sb., kterým se zrušují některé právní předpisy z odvětví kultury.

^{4/} Tamtéž, str. 792.

^{5/} Tamtéž.

dubna nebyl po vzniku ČSR převzat pro neslučitelnost ideje, kterou reprezentoval, s podstatou nového československého státu.

IV.

Po vzniku samostatného československého státu se však legitimita státní moci odvozovala od jiných hodnot, než byly hodnoty rakousko-uherského mocnářství. To se samozřejmě odrazilo též v podobě našeho svátkového práva.

Nedlouho před prvním výročím vzniku československého státu byl schválen zákon č. 555/1919 Sb. z. a n., jímž se prohlašuje 28. říjen za svátek státní. Ačkoliv byl 28. říjen tímto zákonem, jehož provedení bylo uloženo všem ministerstvům, stanoven za každoroční státní svátek, zákon neupravoval zároveň předpisy o jeho slavení, ani nebylo nikde řečeno, platí-li o něm předpisy o nedělním klidu. Fakticky ovšem zachovávané byly,^{6/} stejně jako slavení dnů 1. května a 6. července, a to i přesto, že tyto dny byly zákonem upraveny až v roce 1925.

Podle Masarykova slovníku naučného byl 1. květen – Svátek práce, na základě usnesení mezinárodního dělnického kongresu konaném v roce 1889 v Paříži slaven jako mezinárodní svátek revolučního proletariátu, „jako protest proti popravení některých socialistů a anarchistů, nevinně nařčených ze zločinu vraždy“.^{7/} 1. květen, slavený u nás jako Svátek práce již od roku 1890, byl v ČSR považován za svátek na základě usnesení vlády z 27. 3. 1919. V obchodu, průmyslu a živnostech byl klid práce ve dnech 1. 5., 6. 7. a 28. 10. upraven kolektivními smlouvami.^{8/}

V roce 1922 byly pak ještě pro obor školské správy zrušeny tři mariánské svátky.

Roztříštěnost a nejednoznačnost právní úpravy byla pak odstraněna první koncepcí úpravou provedenou zákonem č. 65/1925 Sb. z. a n., o svátcích a památných dnech republiky Československé. Zákon ponechával v platnosti dosavadní předpisy o svátcích, které ovšem napříště platily pouze pro tyto dny (§ 1): 1. leden, 6. leden, Nanebevstoupení Páně, Božího Těla, 29. červen, 15. srpen, 1. listopad, 8. prosinec a 25. prosinec. Šlo o dny, které za svátky označovala nová kodifikace církevního práva církve římsko-katolické Codex iuris canonici, avšak ta navíc připojila ještě svátek Sv. Josefa, který jako jediný nebyl v zákoně uveden. Tato recepce církevního práva právem státním měla být patrně zakryta tím, že svátky připadající každoročně na totéž datum, zákon citoval tímto datem a nikoli jejich církevním názvem.^{9/} Ovšem 1. a 6. leden a 25. prosinec jako „den vánoční“ byly označeny číslem již v jednacím řádu pro soudy z roku 1897.

Významnou změnou bylo zejména to, že mezi sváteční dny nebyly zákonem převzaty mj. zčásti zachovávané tzv. druhé svátky vánoční, velikonoční a svato-dušní^{10/}, jejichž význam podle Kalouska „spočívá hlavně v tom, že zaručují dva dny

^{6/} Tamtéž.

^{7/} Masarykův slovník naučný, díl IV., Čsl. kompas, Praha 1929, str. 269, heslo Květen první. Toto dílo nesprávně uvádí, že 1. květen byl prohlášen památným dnem ČSR zákonem ze 14.10.1919 Sb. z. a n. Uvedený zákon se týkal jen 28. října, nikoli 1. 5.

^{8/} V. Kalousek: Slovník veřejného práva československého, str. 792.

^{9/} Tamtéž.

klidu práce bezprostředně po sobě“. Vláda sice učinila v roce 1928 pokus o novelizaci a v tomto směru předložila poslanecké sněmovně příslušný návrh, avšak jeho projednávání „uvízlo ve výboru“. ^{11/}

Mezi svátky nebyly zákonem zahrnuty ani sváteční dny jiných církví a náboženských společností, což se údajně vysvětlovalo tím, že „ostatní církve tvoří v Československu poměrně nepatrné minority, jejichž součet nedosahuje ani jedné pětiny obyvatelstva, jakož i komplikacemi, jež by z toho vznikaly, nejvíce na Podkarpatské Rusi“. ^{12/}

Ustanovení § 2 zákona č. 65/1925 Sb. z. a n. zavedlo do právního řádu nový institut památných dnů. Památnými dny republiky Československé byly 5. červenec, 28. září, 6. červenec, 1. květen a 28. říjen jakožto státní svátek podle zák. č. 555/1919 Sb. z. a n. Zákon je uváděl v pořadí, kdy vzniklo slavení těchto dnů, nikoli podle jejich významu nebo sledu v kalendářním roce. Všechny památné dny opět označoval jen citováním jejich data a nikoli událostí či osobou, která je s tímto datem spjata. Důvodová zpráva však jednoznačně uvádí, proč byly jako památné dny vybrána právě tato data: „*Za takovéhoto dne navrhuje vláda 5. července, den Sv. Cyrila a Metoděje, slovanských věrozvěstů, kteří položili základ k slovanskému písemnictví, 28. září, den sv. Václava, ve kterém po dlouhá století národ viděl svého ochránce, a jehož jméno srostlo se symbolem naší státní samostatnosti, korunou svatováclavskou, dále den 6. července, věnovaný památce Mistra Jana Husi, v němž veliká část národa našeho vidí muže, který památným svým bojem za znárodnění pražské university a osvobození ze středověkého universalismu, tak nebezpečného právě menším národům, získal si nesmrtelných zásluh o zachování českého národa i českého ducha v životě státním i literatuře, den 1. května, jako symbol sociálního pokroku, po němž v demokratickém národě našem toužíme a konečně den 28. října ... jakožto veliký den našeho osvobození, ve který vítězně rozhodnut a dokončen staletý boj za obnovu naší starodávné samostatnosti.*“ ^{13/}

Symbolika vyjádřená v zakotvení těchto památných dnů brala tedy ohled jak na katolickou většinu obyvatelstva, tak i na husitské, národní a sociální tradice Čechů a Moravanů. Vyjadřovala vlastně ideovou orientaci československého státu, formulovanou ostatně již v preambuli ústavní listiny z roku 1920 slovy „*chceme usilovati, aby tato ústava i všechny zákony naší země prováděny byly v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení*“.

§ 3 zakotvil pak zvláštní ustanovení pro slavení 28. října. Pro tento den platila veškerá ustanovení o nedělích. Politické (policejní) úřady první stolice, tj. okresní úřady, mohly podle místních poměrů vydat pro veřejné úřady, ústavy, podniky a školy, jakož i pro školy s právem veřejnosti ustanovení směřující k důstojné zevní oslavě tohoto dne. Podle tohoto ustanovení bylo možno např. nařídít vyvěšo-

^{10/} Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu Boh. adm. 8194.

^{11/} V. Kalousek: Slovník veřejného práva československého, str. 794 a vládní návrh zákona pod č. tisku 1754.

^{12/} Tamtéž, str. 792.

^{13/} Citováno podle Kalouska in: Tamtéž, str. 792 n.

vání praporů v den státního svátku, čemuž se věnovala i judikatura nejvyššího správního soudu.^{14/} Neuposlechnutí těchto ustanovení se trestalo v policejním řízení pokutou až do 10 000 Kč nebo vězením (uzamčením) do jednoho měsíce.

§ 4 zákona určoval pravidla pro slavení ostatních památných dnů (tj. výjma 28. října) a pro slavení svátků vyjmenovaných v §1. Pro tyto dny platily předpisy o nedělích, ale pouze pokud šlo o počítání lhůt. Ustanovení o nedělním klidu se na ně vztahovala pouze pokud šlo o veřejné úřady, ústavy, podniky, veřejné školy a školy s právem veřejnosti.

Jinak byla veškerá dosavadní ustanovení o svátečních dnech, pokud odporovala tomuto zákonu, zrušena, s výjimkou již zmíněného čl. 13 zák. č. 49/1868 ř. z. a s výjimkou § 19 zák. čl. LIII:1868.

V.

Již záhy po mnichovském diktátu se však oficiální politická místa distancovala od demokratických a republikánských hodnot první republiky a výslovně se přihlásila ke svatováclavské tradici. Tuto tradici však nechápala v Masarykově pojetí jejího propojení s husitstvím, nýbrž v interpretaci konzervativního katolicismu. Svatováclavská státnost tak zdůrazňovala především omezenou svrchovanost – zejména ve vztahu k Německu.^{15/}

Ke změnám zákona o svátcích a památných dnech z roku 1925 došlo až po okupaci zbytku Československa za Protektorátu Čechy a Morava. Zákon byl měněn vládními nařízeními, která byla vydávána na základě ústavního zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. a n., a od roku 1941 na základě nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě. Některá z těchto vládních nařízení přinášela zásadní změny v pojetí svátkového práva, jiná byla přijímána jen u příležitosti konkrétního data v tom kterém roce.

Hned první z řady protektorátních vládních nařízení – č. 63/1939 Sb. z. a n. – doplňovalo mezi svátky pondělí velikonoční, pondělí svatodušní a druhý svátek vánoční, které se nepodařilo uzákonit za první republiky. Dosud jen datem v zákoně označované svátky nahradilo jejich církevním názvem: místo 1. leden – Nový rok, místo 6. leden – Sv. tři králů, místo 29. červen – Sv. apoštolů Petra a Pavla, místo 15. srpen – Nanebevzetí Panny Marie, místo 1. listopad – Všech Svatých, místo 8. prosinec – Neposkvrněného Početí Panny Marie a konečně místo 25. prosinec Hod Boží vánoční.

Další vládní nařízení (č. 219/1939 Sb. z. a n.) zasáhlo do úpravy památných dnů vypuštěním 28. října a zbavením účinnosti zákona č. 555/1919 Sb. z. a n., jímž se prohlašuje 28. říjen za svátek státní. Účinnosti pozbyla i ustanovení zákona o slavení 28. října. Jinak zůstaly památné dny 1. květen, 5. a 6. červenec a 28. září právně nedotčeny.

Potřeba okupační moci otupit citlivější vnímání původního významu památ-

^{14/} Viz rozhodnutí NSS Boh. adm. 7327, 7806, 8137, 8139. Např. podle nálezu č. 7806 bylo možno nařídit praporovou výzdobu i pro farní úřady německé evangelické církve.

^{15/} Viz příspěvek Doc. Rataje v tomto sborníku.

ných dnů obyvatelstvem Protektorátu, zejména však do německé válečné mašinerie zapojená protektorátní ekonomika, si vyžádaly přijetí řady dalších vládních nařízení. Těmito předpisy bylo jednak odkládáno na neděle svěcení svátků a slavení památných dnů, pokud připadly na všední den,^{16/} jednak jimi byla „*po doby nynější války*“ vůbec vyloučena použitelnost některých právních předpisů o svátcích.^{17/} Za porušení některých vládních nařízení hrozila pokuta až 20 000 K nebo vězení do dvou měsíců.

VI.

Po osvobození Československa bylo svátkové právo upraveno nově v roce 1946.

Nejprve byl Prozatímním národním shromážděním vydán zákon ze 7. března 1946 č. 52/1946 Sb. z. a n., kterým byl prohlášen den 7. března, jako den narozenin prezidenta-Osvoboditele T. G. Masaryka, za památný den republiky Československé. Jelikož však zákon nabyl účinnosti až dnem vyhlášení, což byl 26. březen 1946, slavil se tento den poprvé jako památný den až v roce 1947. Návrh na zakotvení dne Masarykových narozenin dokonce jako státního svátku byl učiněn již za první republiky. Na přání T. G. Masaryka byla však příslušná předloha novely zákona v senátu vzata zpět.

V předvečer prvního výročí osvobození byl dne 7. května 1946 přijat zákon č. 90/1946 Sb. z. a n., kterým se zmocňoval ministr vnitra, aby v dohodě s ministrem ochrany práce a sociální péče prohlásil dny 9. května a 29. srpna v roce 1946 za dny pracovního klidu.

Novou komplexní právní úpravu zavedl **zákon z 20. prosince 1946 č. 248/1946 Sb. z. a n., o úpravě svátkového práva**, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1947. Zákon zrušoval, pokud se v něm nestanovilo jinak, všechny předpisy, které odporovaly jeho ustanovením, výslovně zejména zákon č. 65/1925 Sb. z. a n., o svátcích a památných dnech republiky Československé. Zrušil též použitelnost protektorátního vládního nařízení č. 63/1939 Sb. z. a n., které bylo novelou prvorepublikového svátkového zákona.

Zákon o úpravě svátkového práva z roku 1946 vyjmenovával jako „státně uznané svátky“ (§ 1): Nový rok (1. leden), Sv. tří králů (6. leden), Velký pátek, Nanebevstoupení Páně, Božího Těla, Sv. apoštolů Petra a Pavla (29. červen), Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen), Všech Svatých (1. listopad), Neposkvrněného Početí Panny Marie (8. prosinec), Hod Boží vánoční (25. prosinec) a druhý svátek vánoční (26. prosinec).

Mezi památné dny republiky Československé řadil (§ 2): 7. březen podle zákona ze dne 7. března 1946, č. 52 Sb. (narozeniny prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka), 1. květen (svátek práce), 5. červenec (sv. Cyrila a Metoděje), 6. červenec

^{16/} Viz např. vládní nařízení č. 440/1940 Sb.z. a n., o dočasné úpravě některých svátků; vládní nařízení č. 225/1942 Sb. z. a n., o úpravě nedělního a svátečního klidu po dobu mimořádných hospodářských poměrů, způsobených válkou; vládní nařízení č. 336/1942 Sb. z. a n., o úpravě svátkového práva za války.

^{17/} Viz např. vládní nařízení č. 250, č. 300 a č. 385/1940 Sb. z.a n.

(mistra Jana Husi), 28. září (knížete sv. Václava) a 28. října jakožto státní svátek podle zákona ze dne 14. října 1919, č. 555 Sb. Okresní národní výbory měly podle místních poměrů učinit opatření směřující k důstojné zevní oslavě dne 28. října.

Podle zákona č. 248/1946 Sb. platily pro státně uznané svátky a památné dny republiky Československé ustanovení o nedělích.

Zákon o úpravě svátkového práva byl po únoru 1948 dvakrát novelizován. První novelou z dubna 1948 – zákonem č. 78/1948 Sb. z. a n. – byl doplněn výčet státně uznaných svátků o pondělí velikonoční a pondělí svatodušní. Druhá novela rozšiřovala oprávnění vlády stanovit v případě hospodářské potřeby, že na určité svátky se nevztahují ustanovení o nedělích. Přesto, že nový režim výslovně odmítal politický systém první republiky, byl nicméně den narozenin TGM slaven jako památný den až do roku 1951.

VII.

PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Poválečná úprava svátkového práva druhé poloviny 40-tých let neměla dlouhého trvání. V roce 1951 byl přijat zákon č. 93/1951 Sb., o státním svátku, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech, který po mnoha přímých i nepřímých novelizacích platí dosud.

Zákon naplnil dosavadní terminologii novým obsahem a za dobu jeho již bezmála padesátileté platnosti prodělal podstatné změny, ukazující na vývoj hodnotové orientace státu vyjadřované prostřednictvím svátkového práva.

Zákon č. 93/1951 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1952 a svým § 7 prohlásil, že se zrušují všechny dosavadní předpisy v oboru svátkového práva.

Zavedl v rámci svátkového práva kategorizaci dnů v podstatě do tří skupin: státní svátek (resp. státní svátky), dny pracovního klidu a významné a památné dny republiky. Neznal již skupinu dnů označenou jako „státem uznané svátky“, dříve označované jen jako „svátky“, které byly recipovány z církevního práva církve římsko-katolické do státní normotvorby.

A) Pojem dnů pracovního klidu je širší než pojem svátků. Zákon č. 93/1951 Sb. mezi dny pracovního klidu zařadil:

- státní svátek (resp. státní svátky),
- neděle,
- tzv. ostatní dny pracovního klidu.

Památné a významné dny řadí zákon č. 93/1951 Sb., v platném znění, mezi dny pracovní.

1) státní svátek (státní svátky)

Již z původního názvu zákona je patrné, že za státní svátek republiky Československé prohlašoval od svého přijetí až do roku 1988 jen jeden den. Nebyl to však,

jako doposud, 28. říjen, nýbrž devátý květen, označený zákonem jako výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Státní svátek už nadále nepatřil mezi památné dny, ale vydělal se z těchto dnů do samostatné skupiny. Byl dnem pracovního klidu.

28. říjen byl zákonem zprvu zařazen mezi „ostatní dny pracovního klidu“. Nebyl ovšem označen jako den připomínající výročí vzniku Československa, ale jako Den znárodnění, podle znárodnovacích dekretů prezidenta republiky z 24. října 1945. Poté byl v době normalizace zákonem č. 56/1975 Sb. přerazen – již bez určitého pojmenování – mezi významné dny ČSSR, čímž se stal dnem pracovním. Jako státní svátek se do zákona narychlo vrátil v roce 70. výročí vzniku Československa, coby ústupek slábnoucího komunistického režimu, teprve zákonným opatřením předsednictva Federálního shromáždění z 21. září 1988 č. 141/1988 Sb. Toto zákonné opatření též výslovně označilo 28. říjen za den vzniku samostatného československého státu. Od té doby je opět slaven zároveň jako den pracovního klidu.

Státní svátek 28. října zůstal v České republice součástí platné právní úpravy i po zániku Československa. Česká republika se v preambuli své Ústavy přihlásila k věrnosti mj. ke všem dobrým tradicím československé státnosti, což dala najevo i zachováváním svátku 28. října jako svého státního svátku. Na rozdíl od Slovenska, které se ke kontinuitě s Československem v ústavě nepřiznává, a které slavení státního svátku 28. října opustilo.

28. říjen je též podle §13 zák. č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky, řádovým dnem pro propůjčování a udělování vyznamenání občanům České republiky. Druhým řádovým dnem je 1. leden, který byl za takový zvolen zřejmě jako den vzniku samostatné České republiky v roce 1993. 1. leden však není státním svátkem a v zákoně č. 93/1951 Sb., v platném znění, je spojován jako den pracovního klidu s Novým rokem. Z hlediska státovědeckého a ústavněprávního je třeba podotknout, že pokud má být 1. leden řádovým dnem, pak snad spíše proto, že Česká republika vznikla 1. 1. 1969 (dnem účinnosti ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci)^{18/}, event. proto, že 1. 1. 1993 nabyl účinnosti úst. zák. ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR. Vyzdvihování 1. 1. 1993 by u některých občanů mohlo mít spíše trpkou příchuť prvního dne po rozpadu čl. státu. 1. leden 1993 nezavdává tudíž příliš důvodů k tomu, aby právě v upomínku na tuto událost byla udělována státní vyznamenání.

Pokud jde o druhý státní svátek – 9. květen, ten byl slaven jako výročí osvobození Československa Sovětskou armádou až do roku 1989. Dne 9. května 1990 byla přijata novela „svátkového“ zákona, která nabyla účinnosti téhož dne – zákon č. 167/1990 Sb. Tento zákon zavedl pro státní svátek 9. května nové pojmenování jako den osvobození od fašismu. Již rok poté bylo však slavení osvobození přesunuto z 9. na 8. května. Zákon, který tuto změnu data zavedl (zák. č. 218/1991 Sb.),

^{18/} Viz též důvodovou zprávu k čl. 1 úst. zák. ČNR č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, která říká: „Navržený ústavní zákon vychází ze skutečnosti, že samostatná Česká republika je totožná s Českou republikou vzniklou ke dni účinnosti ústavního zákona o čs. federaci. V důsledku zániku federace pouze též České republice přirůstají kompetence, jež dosud náležely čs. federaci.“

byl však přijat až dne 15. května 1991, takže den osvobození od fašismu se slaví 8. května teprve od roku 1992.

Zákonem č. 167/1990 Sb. byl zároveň mezi státní svátky zařazen i den 5. července s označením jako den slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. 5. červenec se s tímto výslovným označením zachovával od nové úpravy z roku 1951 jen jako památný den.

Čtvrtým dnem, který je v České republice slaven jako státní svátek od roku 1990, je 6. červenec. V rámci československé federace byl prohlášen za státní svátek pouze v České republice zákonem ČNR č. 204/1990 Sb., jako den upálení mistra Jana Husa. V ČR byl zároveň stanoven za den pracovního klidu.

Původně byl 6. červenec v roce 1951 zařazen vedle 5. července mezi památné dny republiky Československé s pojmenováním Mistr Jan Hus. Jako jediný památný den ČSFR zůstal i po novele provedené zákonem č. 167/1990 Sb., která dosavadní památný den 5. červenec učinila státním svátkem. Na federální úrovni byl však 6. červenec – na rozdíl od České republiky v rámci federace – jako památný den dnem pracovním.

Zákon ČNR prohlašující 6. červenec za státní svátek ČR však není přímou novelizací federálního zákona č. 93/1951 Sb., v platném znění (jak nesprávně uvádí např. počítačový program ASPI). Jde o zákon schválený ČNR vedle stávajícího svátkového zákona z roku 1951, patrně jako reakce na potřebu zdůraznění významu tohoto dne, pocíťovanou zejména v české části federace.

Jeho zákonné označení jako den upálení mistra Jana Husa je však ve spojení s pojmem státní svátek poněkud nešikovné. Zákonodárce měl jistě na mysli slavení Husova odkazu, a nikoli slavení jeho upálení.

Po zániku ČSFR zůstaly na základě recepční normy čl. 1 odst. 1 ústavního zákona ČNR č. 4/1993, nadále v platnosti mj. zákony federace, platné v den jejího zániku na území České republiky. Zůstal tak v platnosti i zákon č. 93/1951 Sb., ve znění platném ke dni 31. 12. 1992. K tomuto dni byl 6. červenec památným dnem ČSFR (a jako takový dnem pracovním) a zároveň státním svátkem ČR (a jako takový dnem pracovního klidu). Čl. 2 úst. zák. ČNR č. 4/1993 Sb. stanoví, že v případě rozporu mezi právními předpisy České republiky vydanými před zánikem ČSFR a předpisy ČSFR téže právní síly, se postupuje podle právního předpisu České republiky, tedy v tomto případě zákona ČNR č. 204/1990 Sb. Ustanovení § 4 československého zákona č. 93/1951 Sb., v platném znění, nebylo tedy do právního řádu ČR recipováno.^{19/} Naproti tomu byla všechna ostatní ustanovení zák. č. 93/1951 Sb. beze změny převzata do právního řádu samostatné ČR, jako vyjádření její kontinuity s tradicemi československé státnosti.

2) Ostatní dny pracovního klidu

Jako „ostatní dny pracovního klidu“ byly označeny dny, dříve řazené buď mezi svátky, nebo mezi památné dny. V roce 1951 mezi tyto dny náležely neděle a 1. le-

^{19/} Pavlíček V., Hřebejk J.: Ústava a ústavní řád České republiky, 1. díl – Ústavní systém, 2. vyd., Linde, Praha 1998, str. 113.

den (Nový rok), pondělí velikonoční, 1. květen (Svátek práce), 28. říjen (Den znárodnění), 25. prosinec (první svátek vánoční) a 26. prosinec (druhý svátek vánoční). 28. říjen se v roce 1975 stal významným dnem ČSSR – a jako takový dnem pracovním a poté v roce 1988 státním svátkem (viz výše). V roce 1990 byl mezi ostatní dny pracovního klidu nově zařazen 24. prosinec s označením Štědrý den.

B) Pracovní dny

1) památné dny

Pojem památných dnů, zavedený do našeho právního řádu již zákonem č. 65/1925 Sb. z. a n., byl zachován i za Protektorátu Čechy a Morava, v poválečném zákonodárství a byl převzat i do platného zákona č. 93/1951 Sb. Jeho obsah se však měnil.

Památnými dny republiky Československé byly v roce 1951 stanoveny 5. červenec (označený jako slovanští věrozvěsti Cyril a Metoděj) a 6. červenec (označený jako Mistr Jan Hus).

Poté, co se 5. červenec stal v roce 1990 státním svátkem, zůstal jediným československým památným dnem až do zániku Československa 6. červenec. Vzhledem k výše uvedenému lze jen konstatovat, že tím, že 6. červenec zůstal po zániku ČSFR „pouze“ státním svátkem samostatné ČR, stala se kategorie památných dnů, zmiňovaná ještě v názvu platného zákona obsoletní. Žádný památný den Česká republika v současné době nemá.

2) významné dny

Zcela novou skupinu dnů označenou za „významné dny“ zavedl do našeho svátkového práva až současný zákon č. 93/1951 Sb. Tyto dny byly vždy pracovními.

Za významné dny republiky Československé byly v roce 1951 určeny 25. únor (bez označení), 29. srpen (s označením Slovenské národní povstání) a 7. listopad (s označením Velká říjnová socialistická revoluce).

V roce 1975 bylo označení 29. srpna a 7. listopadu ze zákona vypuštěno a k těmto dosavadním třem významným dnům přibyl ještě 28. říjen. Ten byl však již zmíněným zákonným opatřením předsednictva FS „povýšen“ v roce 1988 za státní svátek a jako významný den vypuštěn.

V roce 1990 byl mezi významné dny ČSFR nově zařazen 5. květen (bez označení) a 17. listopad (s označením den boje studentů za svobodu a demokracii). 5. květen je připomínán jako den vypuknutí květnového povstání českého lidu v roce 1945. 17. listopad jednak jako upomínka studentské demonstrace proti nacistickému okupačnímu režimu v roce 1939, jejímž důsledkem byla poprava studentských vůdců (např. Jana Opletala) s následným uzavřením českých vysokých škol, jednak jako připomínka studentské demonstrace v roce 1989, která dala bezprostřední podnět k pádu totalitního režimu.

Mezi významnými dny byl v roce 1990 ponechán i 29. srpen, naopak 25. únor a 7. listopad byly z pochopitelných důvodů změny režimu z významných dnů vypuštěny (zákon č. 167/1990 Sb. provádějící tyto změny nabyl účinnosti až dnem 9. května 1990, takže právně byl ještě 25. únor 1990 významným dnem ČSFR). V současné České republice jsou tedy významnými dny *5. květen, 29. srpen*

a 17. listopad. Není právního podkladu pro úsudek, že 29. srpen, původně v zákoně označený jako Slovenské národní povstání, významným dnem pro samostatnou Českou republiku po zániku Československa již není. V kalendářích dnes jeho označení za významný sice zpravidla nenalezneme, to však nic nemění na skutečnosti, že i ustanovení o 29. srpnu je platnou součástí právního řádu České republiky.

ZÁVĚR

Uznávání církevních svátků státem vyjadřovalo respekt státní moci k římsko-katolické církvi, jakožto subjektu, s nímž se stát v průběhu historie úspěšně střetl v boji o získání vlastní suverenity.^{20/} Česká republika je dnes laickým státem, který se podle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nesmí vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání. Je proto otázkou, zda takový stát má ještě vůbec uznávat církevní svátky jako dny pracovního klidu. Kulturní tradice a vliv křesťanství je však dosti silný na to, aby alespoň jeho nejdůležitější svátky byly uznávány i státním zákonodárstvím.

Význam svátků státních, památných a významných dnů je odlišný. Jsou spojeny s důležitými mezníky v životě národa, představují připomínku událostí nebo osob, které se podstatným způsobem podílely na formování státu, vyjadřují ideu státnosti v její oficiální interpretaci. Představují zároveň i výzvu pro její naplňování a uchování do budoucnosti. O státních svátcích proto zákonodárce nařizuje klid práce mj. jistě za účelem posílení kolektivní interpretace existence vlastní státnosti. Proto jsou v tyto dny vyvěšovány státní vlajky, hrána a zpívána státní hymna, jsou udělována státní vyznamenání a podle nich jsou pojmenovávány i ulice.

Státní svátky jsou ve skutečnosti jedním ze státních symbolů, ačkoliv nebývají v ústavách mezi státními symboly obvykle uváděny. Stát jimi demonstruje vlastní existenci jak vůči svým občanům, tak navenek – vůči mezinárodnímu společenství.

Dny slavené státem jako svátky ukazují ke kořenům legitimacy státní moci. Mění-li se hodnoty, kterými stát ospravedlňuje vlastní existenci, mění se obvykle i státní svátky.

Pokud si státní moc i občané nejsou dobře vědomi smyslu státní existence, pokud se již nerozpomínají na důvody vzniku a trvání svého státu, přestanou zpravidla slavit státní svátky a připomínat si pro národ významné dny. Jejich stát i oni sami se ocitají v krizi identity. Nevědí pak např. ani to, proč vlastně mají platit daně, účastnit se voleb, nastupovat vojenskou službu nebo dodržovat zákony.

Všechny současné státní svátky a významné dny České republiky vyjadřují jednak zdroje národní totožnosti a demokratickou hodnotovou orientaci našeho státu, jednak se jimi Česká republika přihlašuje k ideji společné československé státnosti. Upevňování našeho demokratického právního státu, jakož i úcta k pozitivním tradicím spjatým se státností československou, je trvalou výzvou pro nás i příští generace. Kéž jsme si toho vědomi nejen o státních svátcích.

^{20/} Jiří Jellinek: Všeobecná státověda, nakl. Jana Leichtera, Praha 1906, str. 478 n.